

Araştırma Makalesi

Bilge Karasu'nun Göçmüş Kediler Bahçesi Adlı Öykü Kitabını Dil Sapmaları Işığında Okumak

Reading Bilge Karasu's Göçmüş Kediler Bahçesi Named Storybook in The Light of Language Deviation

Ebru GÜVENEN¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, ebru.guvenen@bozok.edu.tr

Öz: İnsanların duygularını, düşüncelerini, ait olduğu toplumdaki çağdaşlarına ve gelecek kuşaklara aktarmasını sağlayan dil, bununla kişisel ve toplumsal olma özelliğini bir arada bulundurmaktadır. Dilin en küçük ögesi olan sestem anlamlı mesaj bütünlüğü ifade eden cümleye kadar her unsuru; sosyal, siyasal ve kültürel yaşantısı hakkında bilgi veren kolektif bir belleğe işaret eder. Bu özellik; edebî metinlerde yeniliğin ve özgünlüğün temel alındığı üsluba dâhil olur. Dili değiştirme, bozma, dile yeni sözcükler ve sözcüklere yeni anlamlar katma, kullanım alanı daralmış ve/veya unutulmuş sözcükleri kullanma vb. şekilde tanımlanabilecek dil sapmalarının; şair ve yazarların üslubuna ayırt edici bir özellik imkânı sağlamaktır. Türk Edebiyatında dil sapmasını en çok kullanan şairlerin İkinci Yeniciler olduğu, bununla birlikte aynı dönemde ortaya çıkan 1950 Kuşağı Öykücülerinin de sapmayı yoğun olarak kullandığı dikkati çeker. Bu bağlamda 1950 Kuşağı Öykücülerini arasında yer alan Bilge Karasu (1930-1995), öykülerinde dil sapmasına sıklıkla yer vererek kendine has bir üslup yakalamaya çalışmıştır. Nitekim Karasu'nun 1979'da yayımladığı ve masalsi öğelerin yer aldığı *Göçmüş Kediler Bahçesi* (GKB) adlı öykü kitabında hem kurgulama tekniği hem de kullandığı dil sapmalarıyla özgün bir anlatım tekniği gösterdiğinden söz edilebilir. Bu çalışmada söz konusu öykü kitabında yer alan sapmalar; sözcüksel, ses bilgisel (fonolojik), şekil bilgisel (morfolojik), yazımsal, anlamsal ve diyalektik sapmalar başlıkları çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üslup, sapma, öykü, Bilge Karasu, Göçmüş Kediler Bahçesi.

Atıf: Güvenen, E. (2024). "Bilge Karasu'nun Göçmüş Kediler Bahçesi Adlı Öykü Kitabını Dil Sapmaları Işığında Okumak". *Edebî Eleştiri Dergisi*, 8(2): 478-501.

DOI: 10.31465/eeder.1515908

Geliş/Received: 13.07.2024

Kabul/Accepted: 18.10.2024

Yayın/Published: 22.10.2024

Abstract: Language, which enables people to convey their feelings, thoughts to their contemporaries and future generations in the society to which they belong; with this feature, it shows the feature of being personal and social together. Every element of the language, from the sound, which is the smallest element, to the sentence expressing a meaningful message integrity; it points to a collective memory that provides information about social, political and cultural life. This feature; it is included in the rhetoric based on innovation and originality in literary texts. Changing the language, corrupting it, adding new words and new meanings to the words, using words that have narrowed down and/or have been forgotten, etc. language deviations that can be defined as; provide a distinctive feature to the rhetoric of poets and writers. It is noteworthy that the poets who used linguistic deviation the most in Turkish Literature were the İkinci Yeniciler, while the 1950 Kuşağı Öykücülerini, who emerged in the same period, also used deviation intensively. In this context, Bilge Karasu (1930-1995), who is among the 1950 Kuşağı Öykücülerini, tried to achieve a unique rhetoric by frequently using language deviation in his stories. As a matter of fact, it can be said that Karasu showed an original narrative technique in his *Göçmüş Kediler Bahçesi* (GKB) named storybook, published in 1979 and containing fairy-tale elements, with both the editing technique and the language deviations he used. In this study, the deviations in the story book in question are it was examined within the framework of lexical, phonological, morphological, orthographic, semantic and dialectical deviations headings.

Keywords: Rhetoric, language deviations, story, Bilge Karasu, Göçmüş Kediler Bahçesi.

Giriş

Sanatın her dalı, sanatçının duygu ve düşüncelerini karşısındakilere aktarabilmesi için çeşitli materyallerden oluşur. Güzel sanatlar içerisinde yer alan edebiyat için bu materyalin dil olduğu görülür. Dilin en küçük ögesi olan sestem anlamlı bir mesaj bütünlüğü ifade eden cümleye kadar her unsuru, ait olduğu toplumun sosyal, siyasal ve kültürel yaşantısı hakkında bilgi veren kolektif bir belleğe işaret eder. Dil aynı zamanda bireyin duygu ve düşüncelerini, olayları ve nesnelere anlamlandırmasıyla da bireysel olma niteliği taşımaktadır. Dilin bireysel olma özelliği, onun gelişimine en çok katkı sağlayan şair ve yazarlar için önem arz etmektedir. Çünkü şair ve yazarlar, dilin kendilerine verdiği tüm imkânları kullanarak ve kurallarının sınırlarını zorlayarak yeni söz varlığı öğeleri ve bu öğeler için anlamlar yaratabilirler (Deniz, 2021a: 49). Bu durum, onları dilin diğer kullanıcılarından ayırırken aynı zamanda özgünlüklerinin somut göstergesi olan üsluplarını da şekillendiren bir özellik olarak karşımıza çıkar (Özbek Arslan, 2023: 59).

Edebî eserleri kaleme alan sanatçıların bir üslup oluştururken başvurdukları yollardan birinin de dil sapmaları olduğu görülür. MÖ Antik Yunan'da şairlerin sapmanın bir türü olan yeni sözcük türetme yoluna başvurduklarını, bu şekilde dilin söz varlığına katlı sağladıklarını Aristoteles tarafından kaleme alınan *Poetika*'dan öğrenmekteyiz. (Tunalı, 1987: 60). Sapma ve türleri üzerine literatürde yapılan bilimsel çalışmaların daha çok şairler ve şiirleri üzerinde yoğunlaştığı dikkati çeker¹. Bu durumun şiirdeki sözcük sayısının sınırlılığı, kullanılması beklenen çeşitli ahenk unsurları, edebî sanatlar vb. faktörlerden kaynaklandığı söylenebilir. Fakat pek çok bileşeniyle kişisel bir üslup oluşturmada başvurulacak bir yöntem olan sapma, nesir türünde eserler kaleme alan yazarlar için de aynı öneme sahiptir. Çünkü bilinen ve yaygın olan dil kullanımlarının dışına çıkarak okuru şaşırtmak ve sarsmak maksadıyla sapmaya başvurulur. Literatürde çeşitli faktörler dikkate alınarak değerlendirilen sapmalar üzerine yapılan tanımların bazılarında, standart dilin dışındaki kullanım öncelenmiştir:

Çağrı Hasan Ölçücü ve Onur Tınkır'ın (2022: 469) dil sapmasının tespitindeki ana ölçütü, standart dilin kurallarıyla çerçeveselendirildiği "Standart dilin sınırları dışına çıkan her türlü kullanım" biçimindeki tanımının Berke Vardar'ın (2002: 164) "Bir dili konuşan bireylerin uydukları kuralların dışına çıkan her türlü kullanımı." olan tanımıyla örtüştüğü görülmektedir.

Erdoğan Kul (2008: 373) "Dilin alışılmışın dışındaki kullanımları; sözcüksel, yazımsal, biçim bilimsel, söz dizimsel ve anlamsal sapmalara yol açar." şeklindeki tanımıyla yukarıdaki iki tanımla belirlenen ölçüt noktasında birleşmekte, aynı zamanda bir edebî eserdeki sapmaların tespitinde kullanılabilir sınıflandırma ölçeklerini de tanımının içerisine dâhil ederek dikkatlere sunmaktadır.

Duygu Özge Demir ve Ayşe Kılıç'ın (2014: 47) "Sözcüklerin ses, biçim, söz dizimi ve anlam özelliklerinde bilinçli veya bilinçsiz olarak değişiklik yapmak, alışılmışın dışında dil bilgisel veya anlamsal değerlerde kullanmak" şeklindeki tanımı, yukarıdaki diğer tanımlarda yer alan standart dilde var olan kullanım ve/veya alışılmış kullanımla birleşmekte ayrıca bu ölçütte meydana gelen değişikliğin bilinçli veya bilinçsiz olarak gerçekleşebileceği dikkatlere sunulmaktadır.

Bazı tanımların ise sapmanın oluşumu, amacı ve kapsamı hakkındaki bilgilerle oluşturulduğu görülmektedir:

¹ Çalışmalardan bazıları için bkz. Çelik, A. (2015). "Nilgün Marmara'nın Şiirlerinde Dil Sapmaları", *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 1(1), s. 76-91. Gökşen, E.; Akpınar, S. (2018). "Sapma Ekseninde Günlük Dil ve Şiir Dili Etkileşimi", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, S. 6(13), s. 432-442. Deniz, S. (2021). "Abdurrahim Karakoç'un Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar Üzerine", *Farabi Felsefe ve Din Bilimleri Dergisi*, S. 3, s. 46-56.

Ünsal Özünlü (2001: 25),

“Yazın dünyasındaki yazarlardan birçoğu, imgelerinde yarattıkları deyim, anı ve betimlemeleri, okuyucu ya da dinleyicilerine aktarabilmek için kimi biçimleri, genel dil yetisi içinde olmakla birlikte, dili kullananlarca alışılmamış bağdaştırmalar ve betimlemeler biçiminde kullanırlar, ya da tümce kalıplarının duyulmamış biçimlerini sıralarlar. Böylelikle herkesçe bilinen biçimlerin dizin ve anlam bakımından sapmalarına (deviation) neden olurlar.”

şeklindeki tanımıyla yazarların dilin ifade imkânlarını okura aktarırken alışılmamış bağdaştırma kullanımının sapmaya neden olduğu üzerinde durmaktadır.

Doğan Aksan ise (1999: 166),

“Sapma (İng. deviation) adı altında ele alınan konu, gerek sözcüklerin ses ve biçim özelliklerinde, gerek dilin söz dizimi açısından niteliklerinde bilinçli olarak değişikliklere gitmeyi, dilde bulunmayan yeni sözcük ve anlatım biçimlerini kullanma eğilimini içerir.”

diyerek sapmaların bilinçli bir dil kullanım özelliği olduğu ve dilin her bir inceleme alanı içerisinde görülebileceğine dikkat çekmektedir.

Ses bilgisinden söz varlığına, anlam biliminden söz dizimine, ağız araştırmalarından imlâ ve noktalamaya kadar dil bilgisi ve dil biliminin pek çok araştırma alanının kapsamına giren sapmalarla ilgili yapılmış farklı sınıflandırma yöntemleri vardır.

Bir ifadenin ve metnin bilişsel anlamının, onun toplam değerinin bir parçası olduğunu, bu değer de büyük oranda kurulan iletişimle ortaya çıktığını belirten Leech (1991: 40-52), sapmaları 8 başlık altında incelemiştir, bazı alt başlıklarında sapmaların yalnızca şairler tarafından kullanılan bir teknik olmadığını ifade etmiştir:

1. Sözcüksel sapmalar,
2. Dil bilimsel sapmalar,
3. Ses bilimsel sapmalar,
4. Grafolojik sapma,
5. Anlamsal sapmalar,
6. Diyalektik sapmalar,
7. Kayıt sapması,
8. Tarihsel dönem sapması.

Eski çağlardan beri bir yapıtın yazın değerinin belirlenmesindeki 4 ölçütten birinin sapma olduğunu belirten, sapmaları da anlatım ölçütleri arasında değerlendiren Ünsal Özünlü (2001: 30-31), çalışmasında sapmaları 8 başlık altında incelemiştir:

1. Yazımsal sapmalar,
2. Ses bilimsel sapmalar,
3. Sözcüksel sapmalar,
4. Dil bilimsel sapmalar,
5. Anlamsal sapmalar,
6. Lehçesel sapmalar,
7. Kesimsel sapmalar,
8. Tarihsel dönem sapmaları (Özünlü, 2001: 142-153).

Nurullah Çetin (2004: 166) sapmaları “Kelime, ifade veya cümle yapılarında bilinen kurallara ve alışılmış yapılara aykırı olarak bazı değişiklikler, bozulmalar, türetmeler, uydurmalar yapmak, genel olarak kuralları sabit dile aykırı sapmalar” olarak değerlendirmiş, şiirde görülen sapmaları,

1. Yazım sapmaları,
2. Ses sapmaları,
3. Kelime sapmaları,
4. İfade sapmaları,
5. Dilbilgisi sapmaları,
6. Ödünç metinlere müdahale,
7. Kişileştirme olmak üzere yedi alt başlıkta değerlendirmiştir (Çetin, 2004: 166-184)

Erdoğan Kul (2008: 374), sözcüklerde görülen ses bilgisel değişikliklerden anlam değişmesi veya genişlemesine, söz varlığına yeni sözcüklerle katkı sunmaya, hem sözcüklerin yazımında hem de söz diziminde var olan kuralların dışındaki kullanımlara kadar geniş bir etki alanına sahip olduğunu belirttiği sapmaları, 5 başlık altında değerlendirmiştir:

1. Sözcüksel sapmalar,
2. Yazımsal sapmalar,
3. Biçimbilimsel sapmalar,
4. Sözdizimsel sapmalar,
5. Anlamsal sapmalar / alışılmamış bağdaştırmalar.

1. Bilge Karasu'nun Dil Anlayışı ve Göçmüş Kediler Bahçesi

1950 Kuşağı Öykücüleri arasında yer alan ve varoluşçuluğu benimseyen Bilge Karasu, “saçma”, “yalnızlık”, “yabancılaşma”, “yenilik” gibi izlekleri kullanmasının yanı sıra imge ve metaforlara da sıklıkla başvurarak dile yeni olanaklar kazandırmıştır (İlhan, 2018: 241; Tosun, 2023: 421).

Eserlerinde masal, tiyatro, deneme ve resimle yakınlık kuran ve eserlerini metin diye adlandırmayı tercih eden Karasu, kendine özgü bir anlatı tekniği yakalamıştır (İlhan, 2018: 244; Tosun, 2018: 219). Bireyin kendini araması ve varoluşunu sorgulaması üzerinde duran Karasu'nun; yalnızlık, ölüm ve yolculuk gibi izlekleri ele alırken tarihin çok eski zamanlarına yolculuk yapmasında kullandığı dilin de etkisi söz konusudur.

Onun eserlerinin kurgusunda iç içe geçmiş öyküler, bir öyküyü anlatırken aynı zamanda okurla sohbet etme mesajı veren metinlerle -bu metinler, çoğunlukla paragraf girintileri veya italik yazı biçimleriyle okuyucunun farklı bir konudan bahsedildiğine dikkat çekmektedir- sıklıkla karşılaşılmaktadır. O, gerçeküstü ve/veya tarihin eski çağlarında yaşanan olayları anlatırken bir ressam titizliğiyle çizilmiş tablo, görsel sanat uzmanlarınca oluşturulmuş bir tiyatro veya sinema sahnesi algısı yaratan tasvirlerinde benzetme sanatına, hayvanlar üzerinden duygu ve düşüncelerini, eleştirilerini dile getirirken kişileştirme sanatına sıklıkla başvurmuştur. Karasu'nun farklılığı sadece edebî türler arasındaki gezintisi, işlediği temalar ve bu temaların kurgusu, kullandığı edebî sanatlarla da sınırlı değildir. O, yazmakla yaşamayı birbirine benzer iki kavram olarak görmüş (Eliuz ve Şişman, 2021: 49), dili sadece sanatını gerçekleştirmede kullandığı bir araç olarak sınırlanmamıştır (Tosun, 2018: 221). Onun, eserlerinde Türkçe sözcükleri kullanmaya özen gösterdiği öyle ki standart dilde arkaik duruma gelmiş veya kullanım sıklığını kaybetmiş, bunların yerini yabancı dillerden ödünçlenmiş sözcüklerin aldığı kavramlar arasında ısrarla Türkçe olanlarını tercih ettiği görülmektedir. *Göçmüş Kediler Bahçesi*'nde (GKB), Arapça

akıl yerine birleşik sözcük yapımında dahi *usu* tercih etmesi, bu duruma örnek olarak verilebilir. Türkçe ve kullandığı dil tutumunun arkasında yatan düşüncelerini kendisi şu şekilde ifade etmektedir:

“‘Tadına varmak’, karşılaştırmalar yapabilmektir, tarih bilmektir. Nerelerden nerelere geldiğini bildiğimiz bir dil, hangi dünyayı dile getirmekle başlayıp bugüne nasıl ulaştığını, bugün hangi dünyayı, ne ölçüde dile getirmekte olduğunu bildiğimiz bir dildir. Hangi çerçeveyi, çerçeveleri dile getirmekte başarılı olduğunu bildiğimiz bir dil. Hangi çerçeveyi iletmekte daha az başarılı olduğunu, hangi çerçeveye yabancı kaldığını, ilgi göstermediğini -ya da, kalmış, göstermemiş görüldüğünü-bildiğimiz bir dil . . .” (Karasu, 2013: 31-32).

Dilin durağan bir varlık olmadığı, sürekli güncellendiği, dünyayı anlama ve anlamlandırmada öncü bir rol üstlendiği görüşü, Heidegger'in dil varlığın evidir düşüncesiyle örtüştüğünü göstermektedir (Steiner, 2003: 161). Bu bağlamda dilin gelişimi için yapılacakların tercihe bırakılmış bir iş olmadığı, aksine bir görev, bir zorunluluk olduğu Karasu'nun kaleminden çıkan düşünceleridir² (Karasu, 2013: 31-32). Eserlerinde ele aldığı izleklerin, yer yer gerçeküstü kurguda olması, yeni sözcüklere ihtiyacı doğurmaktadır. Bu bağlamda da yabancı dillerdeki sözcüklere başvurmak yerine özgünlüğünü açığa çıkaracağı, çoğunlukla kendi türettiği sözcükler ile dile katkıda bulunmaya çalışır. Onun eserlerinde standart dilden, ağızlardan ve Türkçenin tarihî dönemlerinden alınmış kök ve gövdelerden türetilmiş çok sayıda sözcük görmek mümkündür.

1950 Öykücülüğünün yenilik eksenli bir tavrı olduğu yukarıda belirtilmişti. Bilge Karasu, bu tavrı sadece biçimde değil dilde de uygular. Yeni sözcükler türetmenin yanı sıra dilin mevcut kurallarının esnetilme olanağı verdiği, bu olanakların araştırılması gerektiği görüşü (Karasu, 2013: 32) ve bu görüş eksenindeki denemeleri, onun eserlerinde somutluk kazanır.

1963'te TDK Çeviri Ödülü'nü kazanan Bilge Karasu'nun (Bilge Karasu (yesevi.edu.tr)) sanat ve dil anlayışına dair yukarıda dile getirilen görüşlerin 1979 yılında yayımladığı *Göçmüş Kediler Bahçesi (GKB)* adlı öykü kitabında yer aldığından söz etmek mümkündür. Doğu masallarındaki çerçeve öykü tekniğiyle hazırlanan eser (Tosun, 2018: 224), yazarın masal olarak nitelendirdiği 12 metin ve onların arasında parçalı olarak yer alan metinle birlikte toplam 13 metinden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra eserde masalların içinde yazarın okuyucuyla sohbet eder gibi yaptığı konuşmalar, masal içinde o masallarla ilgili anılarını anlattığı bölümler, eserin metin sayısını artırırken Karasu'nun eserde uyguladığı teknikler hakkında da ipuçları vermektedir. Ölüm, yolculuk, arayış, umut, intikam ve teknoloji bağımlılığına eleştiri vb. masallarda ele alınan konular arasındadır. Kurmaca mekânlar, gerçeküstü olaylar ve kahramanlar; yazar için sözcük türetmeyi zorunlu kılarken tarihin eski çağlarını ve o çağlardan gelen kahramanları anlatmak, Türk kültürüne dair eski geleneklere³ gönderme yapmak, arkaik ve ağızlardan sözcük kullanmayı bir ihtiyaç hâline getirmektedir. Eserde tamamlanmamış cümleler, anlam bütünlüğünü alt alta gelen satırların değil aralıklı satırlarda aratma tekniği, yazarın yenilikçi ve dikkatli okura hitap etme amacının bir göstergesi olabilir. Zira Karasu'nun “Her ileti, alıcı olabilecek herkese yöneltilmiş değildir” (Karasu, 2013: 36) düşüncesiyle bu görüş örtüşmektedir. Bütün bu ve inceleme bölümünde değerlendirilecek olan ölçütler, dil sapmasının konu alanına girmektedir ve bu durum *Göçmüş Kediler Bahçesi (GKB)* üzerinde yapılan bu çalışmayı gerekli kılmıştır.

² Bilge Karasu'nun dili var eden olarak belirttiği, dilin gelişimi için sorumluluğu olduğunu düşündüğü kişilerin sanatçılar olduğu düşünülebilir.

³ Eserdeki *Birinci Masal Avından El Alan Adam*'da, Dede Korkut Hikâyeleri'nde de konu edilen 'ad verme' geleneğine göndermede bulunmuştur (Karasu, 2020: 25).

2. Göçmüş Kediler Bahçesi'nde Dil Sapmaları⁴

2.1. Sözcüksel Sapmalar:

Çalışmaya kaynak olan incelemelerde, bütün araştırmacıların yeni sözcük türetmede hemfikir olmakla birlikte birbirlerinden ayırdıkları yönlerinin de bulunduğu görülmüştür. Bu çalışmalarda sözcüksel sapmaların sınırlarını Leech (1991: 42) ve Aksan (1999: 167) mevcut kök ve eklerden yeni sözcükler türetme; Özünlü (2001: 145-146) ses ve hece düşmesi, söz varlığında daha estetik bir sözcük kullanılabilir yerde argo olarak nitelendirilecek sözcük tercihi ve yeni sözcük türetme; Günay (2007: 296) yeni sözcükler türetmenin yanı sıra söz başı, söz içi ve söz sonu ses türemeleri, göçüşme ve çeşitli ses değişimlerinin görülmesi; Kul (2008: 375 ve 380) yeni sözcükler türetme ve arkaik sözcüklerin kullanımı şeklinde belirlemiştir. Bu çalışmaya konu olan *GKB*'de tespit edilen sözcüklerin etkisiyle sözcüksel sapmaların sınırları, arkaik sözcük kullanımı ve yeni sözcük türetme olarak belirlenmiştir.

2.1.1. Arkaik Sözcük Kullanımı⁵:

Literatürde *eskil biçim* (Vardar, 2002: 93), *eskicilik* (Karaağaç, 2013: 375; Karaağaç, 2022: 321)⁶, *eskillik* ve *tarihlik* (Ahanov, 2021: 150) gibi terimlerle adlandırılan kavramın kapsamı; eski sözcük, ek ve anlamlara kadar genişleyebilmektedir. Söz konusu kavram, bu çalışmada sözcük ve ekler olarak değerlendirilmiştir.

Bilge Karasu çoğu metinlerini; *eski*, *uzak* ve *yabanıl bir geçmişin* içinde konumlandırmaktadır (Gürbilek, 2023: 73). Bu durum kendini *GKB*'de tarihin eski çağlarına gitmek, o çağlardan günümüze bir anda girmiş karakterlerle karşılaşmak vb. şeklinde göstermektedir. Okuyucunun gözü önünde bir tiyatro veya sinema sahnesi oluşturmak, bir tablo yaratmak; onun üslubunun en belirgin özelliklerindedir. Masallarındaki mekân, zaman ve karakter unsurlarını yer yer geçmişten seçen yazar, bu durumla uyum yakalamak ve bütünlük sağlanması adına arkaik sözcük kullanımını tercih etmiş veya yabancı dilden alınmış bir karşılık yerine Türkçe karşılığını tercih ettiği söylenebilir.

GKB'deki arkaik sözcüklerin belirlenmesinde Güncel Türkçe Sözlük'teki (GTS) (sozluk.gov.tr) "eskimiş" açıklaması esas alınmıştır.

binit "Binilecek taşıt veya hayvan"

Sözcüğü, Gülensoy (TTKBS, C. I: 148), *binit* "binek atı" ve Tietze (TETTL, C. I: 349) *binüt/bünüd* "binek, binek atı" olarak madde başı yapmış ve *bin-* fiilinden türediği bilgisini vermişlerdir. *GKB*'de ise sözcük "motorlu taşıt" anlamındadır.

*Bozkırın deveden başka binek görmemiş bu ıssız konağına yerden bitme, yel hızlı, maden kaplı **binitlerle** varmış kişiler. **Binileri** avluya doldurmuş, kendileri de hanın yatacak ne kadar yeri varsa tutmuş.* (GKB: 49)

elgin "Garip"

Sözcük Tietze tarafından "âciz, miskin, sefil" olarak anlamlandırılmıştır (TETTL, C. I: 709).

*Ne işi vardı, gerçekten, bu **elgin** kirpinin Ankara'nın bulvarında böyle? Hem de gece gece?* (GKB: 61)

imdi "Şimdi"

⁴ Metinden alınan örneklerde yazarın uygun gördüğü noktalama işaretleri, karışıklığa sebebiyet vermemek adına sayfa numaralarından önce belirtilmiştir.

⁵ Bu başlık altında yer alan sözcüklerin anlamları için *Güncel Türkçe Sözlük'e* (GTS) (sozluk.gov.tr) başvurulmuştur.

⁶ Karaağaç (2013: 375; 2022: 321), *eskiciliğin* aynı zamanda *yenicilik* olarak da değerlendirildiğini belirtmiştir.

Sözcük, EUTS'de (s. 14 ve 71-72) *amti* (*amdi-ümdi-ümti*) “şimdi”, EDPT'de (s. 156) *amti* “şimdi” olarak kaydedilmiştir.

İmdi. *bu olaydan sonra kaçıp, aylarca, konaklarından birinde gizlenişini anlamak için o çağın töresini göz önünde tutmak gerek:* (GKB: 223)

salık “Olmuş veya olacak bir olay, bir olgu ile ilgili verilen bilgi, haber”

Anadolu ağızlarında kullanılmaya devam eden sözcük, “haber” anlamıyla TS'de de tanıklanmıştır (TETTL, C. VII: 163; sozluk.gov.tr).

*Göğün aydınlığında yiten bir kuş. Martı mı? Belki. Ağmış ruhlar dünyasının ulağı o. Ne **salık** getirir bize? Tepesinde süzülüşü balıkçıya.* (GKB: 21)

sin “Mezar”

Eski Türkçe döneminden beri kullanılan sözcük (TTKBS, C. II: 782), bugün Anadolu ağızlarında kullanılmaya devam etmektedir (sozluk.gov.tr).

*Bir iki büyük, kolu kadı kırksıradan tanrı yontusundan başka bir de on üçüncü yüzyıldan kalma vir **sin** kapağı vardı.* (GKB: 47)

sinlik “Mezarlık”

GTS'de eskimiş olarak nitelendirilmeyen, Anadolu ağızlarında kullanımı devam eden sözcük (sozluk.gov.tr), STT'de kullanım sıklığı olan sözcüklerden değildir. Sözcüğün türemiş olduğu *sin* isminin arkaik bir sözcük olması ve *sinlik* isminin de yaygın bir kullanım alanına sahip olmaması sebebiyle arkaik sözcükler arasında değerlendirilmiştir.

*Kentin **sinliğinde**, üzerine toprak dökülürken “ben hangimizim, gömülen hangimiz?” diye sordum kendi kendime, alçak duvarın üstünden o demir rengi denize bakarken.* (GKB: 231)

tansık “Mucize”

EDPT'de (s. 525) *taşuk* olarak kaydedilen sözcüğün “harika, değerli, nadir” anlamlarında kullanılan *taş*'in türevi olduğu bilgisi verilmiştir. Gülensoy (TTKBS, C. II: 857-858), *tansık* “insan aklının almayacağı, şaşırtıcı, olağanüstü olay, mucize” şeklinde madde başı yaptığı sözcüğün DLT'de *tangşuk* olarak kayıtlı olduğu bilgisini verdikten sonra etimolojisiyle ilgili değerlendirmesini “< Ot. tang ‘şaşacak, şaşılacak nesne’+sık (<+suk)” şeklinde dikkatlere sunmuştur. TS'de *daşuk* (*taşuk*, *taşık*, *taşak*, *daşık*, *daşuh*) “1. Acayip, tuhaf, şaşılacak. 2. Garip, acayip şey” olarak kayıtlıdır (sozluk.gov.tr).

*İşin buna varması, yürek yıkıcı olurdu doğrusu. Bir **tansığa** sığınmak, kafamda düzeltmeğe çalıştığım durumu tersine çevirmekten başka bir şey olmayacaktı.* (GKB: 217)

tecim “Ticaret”

*Çalma çırpma, ya da **tecime** girişme şöyle dursun, tepe mahallelillere yaranarak yiyecek, yakacak parasından artırdığı bile olmamıştı.* (GKB: 132)

tecimen “Tüccar”

*Askerdim, kargım vardı; **tecimendim**, para dolu kesem üst eteğimin altındaydı.* (GKB: 107)

uçmak “Cennet”

Türkçeye Soğdca'dan⁷ (>wštmg) geçen (TETTL-VIII: 313) sözcükle ilgili Clauson (1972: 257), Eski Uygur Türkçesinde tanıklanmadığını, Türkçeye eski bir tarihte Müslüman Türkler aracılığıyla tercüme yolu ile girdiğini belirtmiştir.

⁷ Gülensoy (2007: 956), eserinde sözcüğün kökeninin Soğdca olma ihtimalinin şüpheli olduğunu belirtmiştir.

Her şey bitip tükendikten sonra her şeyin yeniden başlayabileceğine, biten bir yılın ardından yeni bir yıl geldiği gibi o uçmağa dönülebileceğine inanmak güç artık. (GKB: 28)

2.1.2. Bilge Karasu Tarafından Türetilmiş Sözcükler⁸

Gelişen ve değişen dünya karşısında dil de ona uyum sağlayarak kendisini güncellemek durumundadır. Dil, bazen içerisine girilen yeni kültürel çevre, teknolojik koşullar vb. sebeplerle söz varlığındaki kavramın yerine yenisini koyarken bazen de ilk kez karşılaşılan bir nesne, durum veya olayı anlatabilecek/tanımlayabilecek bir sözcüğe ihtiyaç duyar ve bu ihtiyacı dil içi imkânlarla -ki olması gereken budur- veya ödünçleme yoluyla giderir. Karaağaç (2013: 375; 2022: 321), dilin kendi olanaklarıyla üstesinden geldiği bu durumu *yenicilik* terimiyle adlandırır ve “Yeni söz ve yapı kullanma veya mevcut dil birimlerine yeni anlamlar yükleme biçimindeki dil kullanımıdır.” şeklinde tanımlar. Amaç, var olan bir ihtiyaca karşılık içine, söz varlığına katkı sunmak veya edebî eserler kaleme alan sanatçıların bilinçli ve sınırlılıkları gözeterek uyguladıkları bir yaratıcılıksa, bunun dile katkı sağlayacağı muhakkaktır. Özünlü (2001: 146), şairlerin şiirlerinde en çok tercih ettikleri sözcüksel sapma türünün yeni sözcük türetme (neologism) olduğunu belirtmektedir. *GKB*'de tarafımızca tespit edilen sapmalara sayısal veriler ışığında bakıldığında gerek bütün sapma türleri gerekse sözcüksel sapmalar içerisinde en çok bulgunun, yeni sözcük türetmede olduğu görülmektedir. Bu da göstermektedir ki bu durum, şiirin yanı sıra nesir için de söz konusudur. Çünkü yazar, okuyucusuyla buluşturmak amacıyla duygu ve düşünce evreninde yeni bir hayat kurmaktadır (Balcı, 2016: 494; Özbek Arslan, 2023: 58) ve bu hayatın içerisinde daha önce hiç görülmemiş varlıklar, durumlar ortaya çıkacak; hiç tecrübe edilmemiş olaylar yaşanacaktır. Bu hayatı okuyucunun zihninde bir tablo, bir görsel sanatlar sahnesi ve bir müzik parçası şeklinde somutlaştırmak için en çok ihtiyaç duyacağı şey, yeni sözcükler olacaktır.

GKB'de Bilge Karasu tarafından türetilen sözcükler, türemiş ve birleşik sözcükler olarak iki alt başlıkta değerlendirilmiştir:

2.1.2.1. Yapım Ekleri İle Türetilmiş Sözcükler

ağlanç “Hüzün veren, üzücü”

Etimolojisi ağla- [< ığla- (TTKBS, C. I: 56)] -n-ç olan ve *GKB*'de sıfat olarak kullanılan sözcük, cümlede kendisinden önceki gülünç sözcüğüne yapılmış analogiyle türetilmiştir.

Kimi ürkütmek ister, kimi vazgeçmesinden bir şeyler umar gibiydi bu usa sığmaz, gülünç, ağlanç sözleri ederken. (GKB: 195)

benzetlenmek “Benzetilmek”

Sözcüğün türediği benze- ile ilgili Gülensoy'un [<*meng(i)z+e (TTKBS, C. I: 132)] ve Tietze'nin < ET beñze- (TETTL, C. I: 315) şeklinde verdikleri bilgilerin ortaklaşan tarafı, sözcüğün mengiz~beñiz “yüz rengi”nden türemiş olabileceği görüşüdür. Clauson (1972: 352) ise beniz ile benze- arasındaki anlamsal bağlantının zayıf bulunduğunu belirtmiştir.

Deniz duyunun, deniz yelinin, ıssız kıyının, kayaların çevrelediği küçücük kumsalların benzetlendiği, sessizliğin, herhangi bir canlının herhangi bir etkisinin duyulamayacağı koşulların, her şeyin, her şeyin sağlandığı bir laboratuvarı. (GKB: 169)

buyruksu “Emre benzer söz, emri andıran söz”

⁸ Bu başlık altında değerlendirilen sözcüklerin anlamı, sözcüklerin geçtiği cümlelerdeki bağlamdan yararlanılarak tarafımızca belirlenmiştir.

Eklendiği isme, onunla aynı değil ama çeşitli açılardan benzeştiği anlamı katan +su isimden isim yapım ekiyle türetilmiştir.

*Yalan söylememek, doğru söylemek. Baştan beri ayrı işlerdi bunlar; eşdeğerli **buyruksular** diye gösterilegeldikleri halde. (GKB: 171)*

büksülleşmek “Kıvrım kıvrım olmak”

Sözcüğün anlamlandırılmasında, türediği *bükmek* fiilinin “kıvrırmak, burmak” anlamlarından yararlanılmıştır.

*Yolun düzgünlüğünden canı sıkıldıkça dayanıveriyordu eliyle duvarların birine, bunu da neden sonra öğrenmişti; dayanınca duvarlar dalgalanıyor, **büksüllesiyor**, köşeleniyordu. Sonra sonra düzeliyordu gene. (GKB: 101)*

dağılgın “Dağılmış”

Sözcük, fonksiyon olarak eklendiği fiildeki işin tamamlanmış olduğunu belirten sıfatlar yapan -*gın* ekiyle türetilmiştir (Korkmaz, 2009: 81).

*Yengeç (gerekçe göstermedi. Belki de insan olmadığı için. Cüneyt'in deyimiyle, “incinmiş gururu”, ya da nesnel bir bakışla, “saldırganlığı”, gerekçe sayılamaz... İnsanları bile anlamakta güçlük çekeriz) debelendikçe parçalanıyor şimdi, çıyanların kocaman, **dağılgın** bir yürek gibi atan corumunun ardında. (GKB: 81)*

dalgırlanmak “Dalgalanmak”

Sözcük, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki *dalgır* “hare” isminden türetilmiştir (sozluk.gov.tr). Bu şekilde, bölgesel olarak kullanılan bir sözcük için standart dilde kullanılma olanağı yaratılmıştır denilebilir.

*... ilkyazın gelmesiyle yeşerip yapraklanınca, hıştırtılarını duyurunca, her ağaçtandaha çok, denizin **dalgırlanışını**, teknelerin salınışını anımsatırdı bunlar. (GKB: 34)*

dalgırlı “Hareli”

Ağızlarda kullanılan *dalgır* “hare” anlamlı sözcükten türetilmiştir (sozluk.gov.tr).

Dalgırlı mavi-yeşil renkli, kocaman bir şey. (GKB: 77)

dörtleşmek “Dörde çıkmak, sayıca üç iken dört olmak”

Fiilin geçtiği cümlede kendisinden önce bulunan ve GTS’de de kayıtlı olan *üçleşmek* (sozluk.gov.tr) fiilinin analogi yoluyla türetilmiş şeklidir.

*Şimdi, hâlâ, pazardaki adamlarla uğraşıyordu. Bir düşün düşünün anısı içinde üçleştiği gibi **dörtlesiyor**, garajda duran kendine bakıyor, baktığının dışında... (GKB: 39)*

esritici “Sarhoş edici”

GTS’de eskimiş olarak nitelendirilen ve alkol, keyif verici maddeler vb. etkisiyle ortaya çıkan hâli karşılayan *esritmek* fiilinden türetilmiş bir sıfattır (sozluk.gov.tr). Karasu, aslında bu sözcükle arkaik duruma geçmiş bir sözcüğü yeniden canlandırmak, söz varlığında yeniden kullanım sıklığı kazandırmak istemiştir denilebilir.

*İlk kez gülümsediğini görüyordum. **Esritici** bir işti ona bakmak. (GKB: 46)*

ettopraklık “Yumuşak, kırmızı ve özlü topraktan oluşan alan”

Et toprak ikilemesine getirilen yer adı yapan +lık isimden isim yapım ekiyle türetilmiştir.

Ama **ettopraklığı** geçerken, söylentilerin hepsini noktalar gibi anlatılan bu köyü, o araya hiç varamadıklarını söyleyenlerin, oraya hiç varılmadığını, varılmadığını anlatanların nasıl da bildiklerini merak etmişti. (GKB: 197)

ezişmek “Galip gelmek amacıyla birbirini ezmek”

Ezmek fiilinin “karşıdakini tamamen yok edecek biçimde yenmek” anlamından türetilmiş bir sözcüktür (sozluk.gov.tr).

Ortalıkta, çatışmaktan, **ezismekten** başka şey düşünmeyen iki yaratık kalmıştır. (GKB: 226)

gereksinirmek “İhtiyaç hâline getirmek”

“İhtiyaç duymak, ihtiyacı olmak” anlamındaki *gereksinmek* (sozluk.gov.tr) fiilinden türeyen sözcüğün anlamını belirlemede, bulunduğu cümledeki *kendi kendine* tekrar grubu ve kendisinden önceki sözcükte bulunan *belirtme hâli eki* ile kurulan bağlamdan yararlanılmıştır.

*Denizsiz bir kentte oturmağa karar vermekle deniz tutkunluğunun artacağını, çok sevdiği bir şeyden, insan hali, usanabileceği bir günün gelip çatması olasılığını ortadan kaldıracabileceğini düşünmüş, bir çeşit kurnazlık etmişti sanki; kendi kendini aldatmağı **gereksinirmiş** gibi, bunu yapmanın boşluğunu anlamadan...* (GKB: 34)

gülüm “Gülümseme”

Fiillere gelen -(I)m / -(U)m ekiyle türetilmiş bir isimdir.

*Çocuğun yüzündeki **gülüm** bir an bile sönmüyor.* (GKB: 22)

kıpraştırmak “Hareketlendirmek; bir duygunun, bir özlemin gerçekleşmesi için canlandırmak”

Sözcüğün GTS’de türetildiği kendisine en yakın türemişi, *kıpramak* “kıvıldamak” (sozluk.gov.tr); kökü, *kıpmak* “göz kırpmak” [-k̄i-p-] fiilidir (TTKBS, C. I: 509). Cümledeki bağlamdan anlaşıldığı üzere anlamı ise göz kapaklarındaki hareketlenmeyle gönüldeki bir isteği harekete geçirecek heyecan duygusunu canlandırma arasında kurulan benzerliğe dayanmaktadır.

*Kavaklar, kentin her yerinde bir daha yapraklanmıştı. Kuş bir daha ötmüştü. Ama kuş da, yapraklar da, denizi **kıpraştırmamıştı** gönülünde bu yıl; ilk kez olan bir şeydi bu.* (GKB: 34)

köşegenlemesine “Bir şeyin veya kimsenin çaprazına denk gelecek biçimde”

GKB’deki sayısal veriler de göstermektedir ki Karasu yeni sözcükler türetme eğiliminde olan bir yazardır. O, gerektiğinde dilin imkânlarını zorlayarak -ki bu hususta sık sık analogiye başvurmaktadır- sözcük türetme konusunda oldukça cesaretlidir, denilebilir. *Köşegenlemesine* de analogi yoluyla türetilmiş bir sözcüktür. GTS’de hâlihazırda bulunan *çaprazlamasına*’yı kullanmak yerine GTS’de *köşegen*’e kadar genişlemiş olan sözcükten (sozluk.gov.tr), yapısal ve anlamsal olarak aynı özelliklere sahip bir sözcük türetmeyi tercih etmiştir.

*Çardak altının **köşegenlemesine** öbür ucunda, onlardan uzakta, iki oğlan vardı.* (GKB: 126)

küseğenlik “Çabuk küsmeye meyilli olma”

“Çabuk ve sık sık küsen (kimse)” anlamındaki *küseğen*’den türemiş bir isimdir (sozluk.gov.tr).

*Konukları alsemenderlerin yetiştirildiği camlığın önüne götürerek lâleye bu kadar benzeyen bu bitkinin **küseğenliğini**, özelliklerini uzun uzun anlattı.* (GKB: 185)

kumlalık “Sahil olma, sahil olma özelliğine sahip yer”

“Plaj” anlamındaki (sozluk.gov.tr) *kumla*’ya getirilen, eklendiği isme “olma” anlamı katan isimden isim yapan +lık ekiyle türetilmiştir.

*Ada halkının tümünü bir araya getiren toplantıların yapıldığı kumla, **kumlalıktan** çıkmış, koca bir ova olmuştu üç gece içinde.* (GKB: 151)

kuşanık “Yanına almış, yanında hazır bulundurmak”

GTS'deki *kuşanmak* “1. Beline kuşak, kılıç, kemer vb. şeyler bağlamak; takmak. 2. giymek” fiilinden türeyen sözcüğün anlamı (sozluk.gov.tr), cümledeki bağlamdan da anlaşılacağı üzere türediği bu fiilden bir dereceye kadar uzaklaşmıştır denilebilir.

*Her şeyin başında, ortasında, sonunda, hayvanını **kuşanık** adamın imgesi var.* (GKB: 48)

saklangan “Saklı, saklanmış”

Saklan- fiiline gelen *-gan* fiilden isim yapım ekiyle oluşturulmuştur. Ekin fonksiyonu, *-An* sıfat-fiil ekinin anlam bakımından daha kuvvetlisini ifade eden sözcükler türetmektedir (Ergin, 2012: 190).

*Yolcuydu, başına her türlü şey gelebilirdi, hazırdu buna, ama bütün yolcular gibi, gene de, her şeyin yolunda gitmesini, her şeyin ayağına gelmesini, için için beklemişti; gizli, kaçak, **saklangan** bir duyguydu bu.* (GKB: 43)

sonul “Son; dönüşü olmayan ve bir şeyleri bitiren, nihayete erdiren”

Türkçede işlek olmayan isimden isim yapan ve “gibilik, benzerlik” anlamı katan *+l* ile türetilmiştir (Ergin, 2012: 177). Karasu, sözcüğün yer aldığı cümlenin soru cümlesi olması, pişmanlık, özgürlük vb. kavramlarla kurduğu bağlamda, *son* kavramının keskin olan sınırını biraz azaltmak istemiş, bu sebeple de *+l* ekini kullanmıştır denilebilir.

*Pişmanlığın, açıklığın, özgürlüğün ötesine geçemez mi, özgürlüğü ortadan kaldıran bu **sonul**, dönülmez davranışla?* (GKB: 81)

söylemeklik “Söyleme/dile getirme, söylemiş/dile getirmiş olma”

Sözcüğün türediği *+luk* eki için bkz. *kumlalık*.

-Bu yiğit yengecin öyküsünü anlatmış mıydım sana?

*diye sordu. Yengeçler konusunda, hele hele, yiğitlik konusunda, o güne değin kendisiyle hiç konuşmamış olduğumuzu **söylemekliğim** üzerine yengecin sırtını kaldırdı.* (GKB: 75)

tansımak “Şaşırarak, hayrete düşmek”

Fiil, Clauson'un (1972: 525) *taş* “harika, değerli, nadir”, Caferoğlu'nun (1968: 223) *tang* “şaşma, taaccüp, hayret” olarak madde başı yaptığı isimden/sıfattan fiil yapan *+sI* ile türetilmiştir.

*Bildikleri denizin bildikleri yeşilliklerini, iribaş karası, tavus aynası, denizanası, erik kütürü yeşillerini, her an yeniden **tansıyarak** yüzüyorlardı.* (GKB: 126)

tapınç “Tapınak”

***tapınç** kulelerinin tepesindeki sunaklarda çakmaktaşı bıçaklarıyla kölelerin, tutsakların göğsünü yarıp ışığa açar,* (GKB: 203)

telli “Karada kullanılan bir ulaşım aracı”

Eserde sıklıkla geçen *deniz* kavramı, tanım için bu aracın karada kullanıldığı bilgisini vermeyi gerekli kıldı fakat Karasu, eserde bu taşıyla ilgili tanım için kullanılabilir başka hiçbir bilgi veya ipucu vermemiştir.

*Gündüz otobüs kalkıyor bile olsa, gitmeyecekti garaja. Burada denize girmek varken, güneşin altında kızacak otobüste kavrulmak alıklık olurdu. **Telliye** bindi, denize gitti. Akşama doğru dönüp karnımı bir güzel doyurdu, garaja uğrayıp değnekçiyi buldu.* (GKB: 38)

yastamak “Yaslanmış”

Sözcük, GTS'deki yastamak “yaslamak” fiilinden türetilmiştir (sozluk.gov.tr).

*Sabah beri, bakıp bakıp tepenin eteğine **yastamak** gibi gördüğü han, gerçekte, tepenin epey berisinde.* (GKB: 49)

yavruluk “Yavru olma”

Sözcüğün türediği +luk eki için bkz. *kumlalık*.

*Balık. Hava güneşliyse, **yavru luğuna** bakmadan balıkçıya terler döktürecek; karlıysa, kulağına kaçacak kar suyuyla, baygın, suyun yüzüne vuracak balık.* (GKB: 17)

yeğnileşmek / yeğnileştirmek “(bir ağırlığı) Hafifleşmek / (bir ağırlığı) hafifleştirmek”

Ağızlarda kullanılan *yeğnilemek* “hafifsemek” fiilinden türetilmişlerdir (sozluk.gov.tr).

*Sandal akıp gidiyor hâlâ. Kolundaki ağırlığın **yeğnileşmesini** önce gönlünün gücüne bağlıyor ama biraz sonra anlıyor ki balık küçülüp kurumakta, etleri yarılıp kokmağa başlamakta.* (GKB: 29)

*Balık ağırlaştıkça, bu yükü sevdiğini anlıyordu balıkçı; ağırlığın arttığını duydukça, gönlünde, onu **yeğnileştirebiliyordu.*** GKB: 25)

yoğuru “Bir katı veya toz maddeyle suyun karışımından oluşmuş ve şekil verilmiş nesne”

*Tutup peri masalına çevirecektim bu işi; günün birinde, oturduğu, çalıştığı evin bahçesinde bir kil katmanı bulduracaktım ona; bunu yoğuracak, bitirdiği **yoğurunun** kusursuzluğunu görecektim, “canlansa...” diye içinden geçirecekti; **yoğuru**, ertesi sabah, yeşil gözlü bir güzel yaratık olup çıkacaktı karşısına.* (GKB: 216)

2.1.2.2. Sözcük Birleştirmeye Türetilmiş Sözcükler

dili işlemek “Ağzı çalışmak, konuşmak”

Bu birleşik fiil için, STT'deki *ağzı çalışmak* birleşik fiilinin analogi yoluyla oluşturulmuş şeklidir denilebilir.

*Kendisini dinleyenlerin bu sözlerde ipe sapa gelir bir şeyler bulup bulmayacaklarını merak bile etmeden. Kafası mı çalışıyordu, **dili mi kendiliğinden işliyordu?** Bilemeyecek haldeydi. Sonra “böyleli...” dedi, zembereği kopmuş gibi durdu.* (GKB: 147)

eksik güdük “Nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olan”

Tekrar grubu kuruluşunda olan bu söz varlığı ögesi, STT'deki *eksik gedik*'le ses bilgisel benzerlik gözetilerek türetilmiştir.

*Ama kaç kişi -bir parçacık da olsa, **eksik güdük** de olsa- bunu başarabilir?* (GKB: 28)

erik kütürü “Olgunlaşmış ve taze can eriği rengi”

*Bildikleri denizin bildikleri yeşilliklerini, iribaş karası, tavus aynası, denizanası, **erik kütürü** yeşillerini, her an yeniden tansıyarak yüzüyorlardı.* (GKB: 126)

gönlü yatmamak “İç, kalbi elvermemek”

*Çıyanlara kıymık kıymık, lif lif yem olmasına Cüneyt'in **gönlü yatamaz.*** (GKB: 81)

gönlü gücü “Gönlün beyne ve bedene hükmetme kabiliyeti”

STT'deki akademik bir insan topluluğunu ifade eden *beyin gücünden* örneksenerek türetilmiş bir söz varlığı ögesidir.

*Bu gece gürültüye biraz alışmış olduğundan mı yoksa kulaklarını **gönlü gücüyle** sağırlandırdığından mı ne, garajın içinde değil de çok uzağında gibiydi.* (GKB: 38)

gözden yitmek “Görünmez olmak, kaybolmak”

STT'deki *gözden kaybolmak* birleşik fiilinin, fiil unsuru olan *kaybolmak* yerine aynı anlamda ama Türkçe bir sözcük olan *yitmek*'in tercih edilmiş şeklidir. Karasu, Türkçenin zengin bir söz varlığına sahip olduğunu, eserlerinde yabancı kökenli sözcükler yerine onların Türkçe karşılıklarını kullanarak sık sık gözler önüne sermiştir.

Bir daha yitti gözden; bir kapı açılıveriyordu sanki önünde, düz duvarın karşısında durur gibi de olsa. (GKB: 46)

gülçizcilik “Kumaş, kâğıt vb. üzerine gül resmi çizme mesleği”

Lâlesiliciliği ile gülçizciliği, o aralar, pek çok ailenin ekme parasını çıkardığı bir iş olmuş. (GKB: 175)

gün devrilmek “Güneş batmak”

STT'deki *gün batmak* birleşik fiilindeki *batmak* yerine Karasu *devrilmek* fiilini kullanarak aynı anlama gelen bir söz varlığı ögesi türetmek istemiştir.

Gün devrilirken, hanın kapısına hâlâ erişememiş olacaktı bu abdal. (GKB: 48)

hiçolmak “Yaratılmamış, var olmamış gibi olmak”

Hem niye yıkım olsundu? Bu yeni duruma uyarlanmağı niçin kimse düşünmüyor gibiydi? Belki gerçek yıkımın nedeni, bu alacaktı. Ama bu düşüncesini ortaya atmak, dile getirmek atabilirdi biraz sonra bir araya gelindiğinde böyle düşünülmedik bir yoldan yıkıma gitmesi kendi için de bir bitim olacaktı. Bir hiçolum. (GKB: 149)

içini karıştırmak “İçine kurt düşmek”

Lâle tarlası, birden, denizde gördüğü gerçeksi düşe götürdü onu. Yüzünü görmediği, belki de hiç göremeyeceği u genç yönetici, birden karıştırıyordu kafasını, içini. (GKB: 174)

kafasını karıştırmak “Bir konuda karar veremeyecek duruma getirmek”

STT'deki *kafa karışıklığı* ve *aklını karıştırmak*'tan hareketle türetilmiş bir söz varlığı ögesidir.

Lâle tarlası, birden, denizde gördüğü gerçeksi düşe götürdü onu. Yüzünü görmediği, belki de hiç göremeyeceği u genç yönetici, birden karıştırıyordu kafasını, içini. (GKB: 174)

kâğıtuçurmaz “Kâğıdın herhangi bir esintide uçmaması için yapılmış ağırlığı olan bir araç”

Yeniden masanın başına geçip kâğıtuçurmazın altında yarım bıraktığı mektubu görünce, yorulduğunun, açtığının farkına vardı. (GKB: 174)

kardeşkovan “Yüzde olduğu ve bulunan kişilerin, biyolojik anlamda kardeşlerinin veya mesleki anlamda aynı ustadan yetişecek olan çırakların yaşamayacağına işaret eden bir damar”

Kardeşkovan damarını, bu sabah, ustası da aramıştı yüzünde. (GKB: 114)

konar kalkar “Konargöçer”

GTS'deki *konargöçer* sözcüğündeki *göçmek* yerine *kalkmak*'ın “başka yere gitmek veya taşınmak” (sozluk.gov.tr) anlamını kullanan Karasu, analogiyle *konar kalkar*'ı türemiştir.

Artık kışlak, konar kalkar köylerde kışlamadığı, kat kat yünler, postlar giyininip at sırtında uyumadığı için, bir zamanların göçebesi, içilecek suyun ardında değildi artık; yıkanılacak, çimilecek, bakılacak suyun tadına varmıştı. (GKB: 124)

küşüme düşmek “Şüphelenmek, kuşulanmak”

Türkçe yeni kavrama ihtiyaç duyulduğunda veya duygu ve düşünceleri yeni bir sözcükle ifade edilmek istendiğinde yapım eklerinin yanı sıra sözcük birleştirme, cümlelerin bağlamından yararlanarak edebî sanatlar aracılığıyla mevcut sözcüklerin anlam alanını genişletme gibi çeşitli yöntemlere sahip zengin ve güçlü bir dildir. *Küşüme düşmek*, Karasu'nun bu durumun bilincinde olduğunun göstergelerinden biridir. GTS'de "kuşkulanmak" anlamına sahip ağızlardan alınmış *küşüm* sözcüğünden türemiş *küşümlenmek* varken o, analogiye başvurarak *şüpheye düşmek* fiilinin sözcük birleştirme özellikleriyle ve dahi yardımcı fiilinin aynıyla bir birleşik türetmeyi tercih etmiştir (sozluk.gov.tr). Bu sözcük aracılığıyla hem okuyucunun dikkatini çekmek hem de yeni bir sözcük türeterek dile katkıda bulunmak ve *küşüm* sözcüğünün STT'deki kullanım sıklığını artırmak istemiş olabilir.

*Anlatılanların çoğunun yalan olduğunu, hiç değilse hepsinin dayanaksız, sağlamlıktan yoksun bilgiler üzerine kurulduğunu her gün, her gece, bir daha, bir daha anlar, görürken, nedense köyün varlığından bir an bile **küşüme düşmemişt**. Kimse görmediğine göre bu köy, tümüyle, bir masal olabilirdi de.* (GKB: 198)

lâlesilicilik "Kumaş, kâğıt vb. üzerindeki lale resmi silme mesleği"

Lâlesiliciliği ile gülçiziciliği, o aralar, pek çok eilenin ekmek parasını çıkardığı bir iş olmuş. (GKB: 175)

merak gıcıklamak "Meraklandırmak"

Bir şeyin nedenini, niçinini vb. anlamak istediğini ifade eden mental bir fiil olan *merak gıcıklamak*, şekil ve anlam olarak GTS'deki *iç gıcıklamak* fiilinin analogi yoluyla türetilmiş birleşik fiildir (sozluk.gov.tr).

*bilmiyorum, inanan inanır, ama biliyorsunuz ki giz lakırdıları etmeğe bayılır insanlar, her neyse, bana kalırsa, salt **merak gıcıklamak** için böyle sözler edilir,* (GKB: 90)

mutsuzlanıvermek "Kendini mutsuz edivermek"

Cümleden büyük birliklerin varlığı bakış açısıyla bağlam alanını genişleterek bakıldığında, Bilge Karasu'nun kişinin kendi kendine verdiği, kendinde yarattığı bir duyguyu tanımlamak için, eklendiği fiile dönüşlü çatı eklerinden "yapılan işin yapana döneceği" anlamı katan fiilden fiil yapım eki *-n-*'yi kullandığı anlaşılmaktadır (Korkmaz, 2009: 129).

*Aradığım mutluluk olmadığı, olamayacağını anladım geçen yıllar içerisinde; mutluluğun tanımı nasıl yapılırsa yapılsın...Kısacası, mutluluk, belki mutsuzluğun, belki umutsuzluğun kabul edilmesi anlamına gelecek. [Ama bunların (yani mutsuzluğun, umutsuzluğun) kabul edilmesi de, her şeyden önce, gerçekten öğrenilmelerine bağlı...Son zamanlarda bunu öğreten biri çıktı karşıma (kendi uydurduğuna herkesten önce kendi inanan, başkalarının buna hemen kapılmaması karşısında **mutsuzlanıveren**, ya da öyle görünen biri)].* (GKB: 214)

oğultutmaz "Yüzde ortaya çıkan ve görülen kişinin öleceğine işaret eden bir çeşit damar. Bu damar, kan bağı veya usta-çırak ilişkisi olan kişilerce görülür."

*Ama bu arada, sabah ışığının yumuşak parlaklığında, kendi bir şey görmüştü ustasının iki kaşı arasında. Kardeşkovan damarının mol çatalı yerine, **oğultutmaz** damarının yeşilimsi kalmasını.* (GKB: 114)

salık almak "Haber almak"

Bilge Karasu bu birleşik fiili analogi yoluyla, GTS'deki *salık vermek* birleşik fiilindeki *vermek* yardımcı fiilinin zıddı olan *almak* fiilini kullanarak türetmiştir (sozluk.gov.tr).

*Ölüp yok olan, ölülere karışan, yerin, suyun altına inip onlardan **salık alan**, gökyüzüne, onun da ötesine çıkıp ışığı, aydınlığı, bilgeliği oradan, çiçek derer gibi, yanına alıp gövdesinin dağılmış parçalarını yeniden bir araya getirerek, tazelenip yeniden doğmuş gibi yeryüzüne dönerek insan arasına karışandır ki bilinecek her şeyi bilir.* (GKB: 27)

suyüzü “Deniz, okyanus vb. su alanlarının üst kısmı”

GTS’de *yeryüzü* “dünya, yer kabuğu” kavramlarını karşılamakta ve birleşik yazılmaktadır (sozluk.gov.tr). Karasu, cümledeki bağlamdan da anlaşılacağı üzere *yeryüzünü*, dünyanın denizin dışında kalan topraklık alanı için kullanmış; analogi aracılığıyla *yeryüzüyle* yazım olarak aynı görünüşte, anlam olarak da zıddı olan bir diğer deyişle “*dünyanın topraklık alanı dışında kalan, suyla kaplı bölümü*” tanımına karşılık olabilecek *suyüzü* sözcüğünü türetmiştir.

*Balık -omzundan, üzerinden bir an bile kopmadığı halde- aşağıda, uzkata, yeryüzü, **suyüzü** gibi yayılıyor.* (GKB: 27)

usa sığmamak “Akla uygun gelmeyen”

Bilge Karasu, daha yaygın bir kullanım alanına sahip olsalar da yabancı dillerden ödünçlenen sözcükler yerine ağızlardan, tarihî lehçelerden veya standart dilde olan ama daha az bilindik sözcükleri kullanma cesaretine sahip başka bir deyişle Türkçeyi sınırlarını zorlayacak kadar seven ve ona okuyucuyla arasındaki iletişim aracı olmaktan daha fazla anlam yükleyen bir sanatçıdır. *GKB*’de Arapça *akıl* sözcüğü yerine sıklıkla *usu* tercih ettiği, *akıl* ile kurulmuş birleşik sözcüklerde sıklıkla tanıklanmaktadır. Bunlar analogiyle oluşturulmuş sözcükler olarak değerlendirilebilir.

*Bu alıklığı görüp kavrayan, kendine başka bir yaşam yaratmak için **usa sığmaz** bir buluş gücünün zengin çeşitliliğini ortaya koyan yeni bir kuşak yetişmişti bu arada.* (GKB: 136)

usunun köşesinden geçirmemek “Hiçbir zaman veya koşulda düşünmemek, tahmin etmemek”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

*Korktuklarının başlarına gelmeyeceğine yavaş yavaş kanıkmağa başladıkları bir sırada (ne var ki, böyle bir kanıkmanın ancak şimdi farkına varabiliyorlardı) **uslarının köşesinden geçirmedikleri** bir şeyle karşılaşıyorlardı.* (GKB: 148-149)

usu almamak “Bahsi geçen olayın gerçekleşebileceğine olasılık vermemek”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

*Anlattıklarında herhangi bir kötülük olabileceğini, sevgili kafasını tedirgin edebileceğini **usu almıyordu**.* (GKB: 117)

usu karışmak “Kafası karışmak, herhangi bir konuda karar veremeyecek duruma gelmek”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

*Üç dört ayrı zamanı birbirine kattığının bilincine vardıkça **usu** büsbütün **karışıyordu**.* (GKB: 39)

usumdan geçmek “Aklından geçmek”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

*Göz göze geldik gene. **Usumdan geçeneri** bilmiş gibi, biraz alaycı bir gülümsemeyle, başını “evet” dercesine sallıyordu.* (GKB: 159)

usuna gelmek “Planlanan veya bilinenden başka şey düşünmek”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

Sonra başka bir şey **geldi usuma** o ara. (GKB: 158)

usunda kalmamak “Belleğinde yer etmemek, aklından çıkmak”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

Ustasına söyleyemeyeceği şey zaten içinde, **usunda kalamazdı**. (GKB: 114)

usundan çıkmamak “Unutmamak, hep hatırlamak”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

Otel karşılayıcısının “tutsak olmağa bakın” deyişi **usumdan çıkmıyordu** ama tutsak olmak bana bağlı değildi, üstelik tutsaklığı hiç istemiyordum. (GKB: 130)

usundan geçirmemek “Bir an için bile düşünmemek”

Açıklama için bkz. *usa sığmamak*.

İkinci yaprağı yedikten sonra üçüncüsünü yemenin gerekebileceğini **uslarından geçirmemişlerdi** belki de... (GKB: 190)

yüze varmak “Bir sıvının hava ile kesiştiği nokta, yüzey”

GTS’deki **yüze çıkmak** birleşik fiilinin analoji yoluyla **çıkılmak** yerine **varmak** konularak türetilmiş şeklidir.

Yavaş yavaş uyuşan balıklar, kendilerini yitirecek sonra, yarı ölü yarı baygın su yüzüne doğru yükselmeğe, **yüze varınca** da sirtüstü, yana yatmış, sürüklenmeğe başlayacak akıntıya uyup. (GKB: 19)

2.2. Ses Bilgisel (Fonolojik) Sapmalar⁹

Bu başlık altında GKB’de, GTS’deki kullanımlarının dışında, Bilge Karasu’nun tercihi olan fonetik hadiselerle kullanılan sözcükler ele alınacaktır.

aceletmek (<acele etmek) “Çabuk davranmak, ivmek”

Ünlü birleşmesi, Türkçede son sesi ünlü olan bir sözcükle, ilk sesi ünlü olan bir diğer sözcüğün yan yana gelmesi durumunda, iki ünlünün kaynaşarak tek ünlü hâline gelmesidir (Ercilasun, 2020: 98).

Her yerinden çekiştiriyorlardı. Sazlı’ya, Görencik’e, Madrabaz’a, Kuyulu’ya, Arifköy’e, oraya, buraya, kalkıyordu arabalar, kalkacaktı, **aceledelim, aceledelim...** (GKB: 35)

adamoğlu (< âdemoğlu) “İnsan”

İlerleyici ünlü benzeşmesi ile /-e-/ ünlüsü /-a-/’ya değişmiş ve ilk hecedeki uzun ünlünün normal süreli ünlüye değiştiği öngörülmektedir¹⁰.

Adamoğlunun bütün serüvenini bir tekerleğin parmaklarına yerleştiriverdiğim için sevinmem yakışık alır mı? (GKB: 202)

deyecek (>diyecek) “Demek”

STT’de fiil, -ecek sıfat-fiil ekinin önündeki /-y-/ yardımcı ünsüzünün etkisiyle ünlüsü daralmış şekliyle kullanılmaktadır fakat Karasu fiili ünlüsü geniş şekliyle kullanmayı tercih etmiştir.

Deyecek zaman bıraksalar... (GKB: 87)

dışarıllık (< dışarlıklık) “Taşralı”

⁹ Bu başlık altında yer alan sözcüklerin kullanımları ve anlamları için *Güncel Türkçe Sözlük*’e (GTS) (sozluk.gov.tr) başvurulmuştur.

¹⁰ Bu ses olayıyla ilgili değerlendirmeyi, çalışmanın ses kayıtlarına değil, yazılı metne dayandığı ve gündelik hayattaki duyularımızdan yola çıkarak yaptığımız için *öngörmek* fiiliyle ifade etmeyi uygun bulduk.

STT'de /-i-/ sı düşmüş şekliyle kullanılan sözcük, Karasu tarafından /-i-/ lı olarak kullanılmıştır. *Aşfaltta, bulvarda yiyecek arayacak ölçüde Ankara'nın yabancısı, dışarıllık bir kirpi...* (GKB: 61)

kıtipiyoz (<kıtipiyoz)

“Değersiz, bayağı, kötü” anlamındaki sözcükte, birinci hecedeki /-i-/, ilerleyici benzeşmeyle ikinci hecedeki /-i-/ yi kalınlaştırmıştır.

İrkildi. Beklediği yere, kıtipiyoz bir araba gelmişti. (GKB: 39)

Refikamteyze (<Refika Hanım Teyze)

İkinci ismin ön sesteki /h-/ ünsüzünün düşmesi, bu ses olayının bir sonucu olarak ünlü birleşmesi (açıklama için bkz. *aceletmek*) ve iç seste /-i-/ düşmesi hadisesi meydana gelmiştir.

“Bu biçime yarım-çizme derler evlatlığımi” dediği Refikamteyesi. (GKB: 163)

tonos (<tonoz)

“Tuğla ve harçla örülmüş, alttan obruk, yarım silindir biçiminde tavan örtüsü” anlamındaki sözcükte son seste /-z/ > /-s/ değişimi görülmektedir.

Dükkânın arkası duvar değildi, camdı; bir kapıdan, gene tonos tavanın altında kalan başka bir sekiye çıkılıyordu. (GKB: 31)

uğuşturmak (<ovuşturmak) “Bir şeyi bastırarak başka bir şey üzerinden geçirmek”

Sözcükte /-v-/ > /-ğ-/ değişmesi gerçekleşmiştir. Ayrıca ikinci hecesindeki dar-yuvarlak /-u-/, gerileyici benzeşmeyle birinci hecedeki /o-/'yu daraltmıştır.

Başını salladı uzun uzun, gözlerini uğusturdu, artlarından bir daha baktığında bir şey göremedi artık yolda. (GKB: 54)

üzerleri (< üzeri) “Üst”

Türkçede *üzeri* isminin genellikle *çokluk eki* veya *3. çokluk şahıs iyelik eki* almış çekimleri tercih edilmemektedir. Bu gibi kullanımların gerekliliğinde, *üst* isminin kullanımı daha yaygındır. Karasu, *3. çokluk şahıs iyelik ekli* kullanım için *üzeri* ismini tercih etmiş, kullanımını da son sesteki /-i-/ yi düşürüp *üstleri*' ndekine benzer bir çekim hâline getirmiştir.

Bir martı yayılıyor üzerlerinde, bir ağacın tacı gibi. (GKB: 27)

yeyip (>yiyip) “Tüketmek”

Türkçede /y/ ünsüzü, yanındaki ünlüleri daraltma özelliğine sahip ünsüzlerden biridir. STT'de sözcüğün zarf-fiil eki aldıktan sonra yardımcı ünsüz /y/'nin etkisiyle yiyip şekliyle olmasına rağmen Karasu, ünlü daralmasına uğramamış şeklini kullanmıştır.

Her yanı dökülen, gerçek takaların güzelliğine inat, küçükseme dolu bir sesle “taka” diye nitelenen, yıllarca, iyili kötülü yol yeyip bitirmiş otobüslerden biriydi gelen. (GKB: 39)

yuğrulmak (< yoğrulmak) “Yoğurma işi yapılmak”

Sözcüğün ikinci hecesindeki dar-yuvarlak /-u-/, gerileyici benzeşmeyle birinci hecedeki /-o-/'yu daraltmıştır. Sözcük bu şekliyle DS'de de kayıtlıdır (sozluk.gov.tr).

Ne sandal çıktı denize, ne ekmek yuğruldu, ne de yanaşacak gemileri bekleyen var. (GKB: 146)

2.3. Şekil Bilgisel (Morfolojik) Sapmalar

Bu başlık altında değerlendirilmek üzere tespit edilmiş 1 örnek bulunmaktadır:

-dukta “-DIĞI/-DUĞU zaman, -İncA/-UncA”

-DİK/-DUK sıfat-fiil ekinin bulunma hâli ekiyle (+DA) genişletilmiş şeklidir. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinde sıklıkla kullanılan ek, Türkiye Türkçesinde kullanımdan düşmüştür (Korkmaz, 2009: 1032).

*Ne ki, kimi sanatçı söz konusu **oldukta**, “yaptıkları”nın arasında yaşamları, ya da en azından, bu yaşamın birkaç bölümü de var.* (GKB: 224)

2.4. Yazımsal Sapmalar

STT’de sözcükler arasında bulunan boşlukların kaldırılması veya olmayan boşlukların konulması, sözcüklerdeki olağan dışı sıralamalar bu başlık altında değerlendirilmektedir (Özünü, 2001: 142-143). GKB’de bu başlık altında, ayrı yazılması gereken sözcüklerde birleşme ve sözcüklerde alışılmamış sıralamalar değerlendirilmiştir:

ettoprak (< et toprak)

Ağızlardaki kullanımı dolayısıyla aynı zamanda *diyalektik sapmalardan* olan sözcüğün yazımı *et toprak* şeklindedir.

*İlk olarak önüne bakmamıştı dikkatle. Bir **ettoprağa** girdiğini anladığında iş işten geçmişti.* (GKB: 197)

ilerigelen (< ileri gelen)

*Adanın **ilerigelenleri**, bir de denizden gidip bakacaklardı koyun durumuna, çocukların bu derse girdikleri sıralarda.* (GKB: 142)

incitmebeni¹¹ (< incitme beni) (GKB: 132)

ölümdirim (< ölüm dirim)

*Bu dalgacık, yengecin dışında kalan dünyaya ulaklık etmektedir oysa. **Ölümdirim** ulaklığını.* (GKB: 80)

sualtı (< su altı)

*Gökyüzü, yeryüzü, **sualtı** bir araya gelmiş gibi, bu Ulu Ağaçta.* (GKB: 27)

tersyüz (< ters yüz)

*İlişki **tersyüz** edilmekle mi kalmıştır?* (GKB: 226)

yersualtı (< yer su altı)

*Ağacın dibinde durmakla, tepelerindeki gökyüzünü, gövdelerindeki yeryüzünü, ayaklarını taşıyan **yersualtını** bir araya getiren, evreni bir arada tutan onlardır sanki.* (GKB: 23)

2.5. Anlamsal Sapmalar

Literatürde *alışılmamış bağdaştırma* terimi ile de bilinen anlamsal sapma türüdür. Sözcüklerin kendi anlamları dışına çıkarak kazandıkları yeni anlamlarını konu edinir (Dinçer, 2004: 234). Bu başlık altında, cümlelerdeki bağlam aracılığıyla kazandıkları ve GTS’deki anlamlarından farklı bir anlamda kullanılan sözcükler değerlendirilmiştir:

bekinmek “İsrar etmek”

*Ertesi sabah arkadaşları yola çıktığında, adam onlarla gitmedi. Ne denli **bekindilerse** kandıramadılar.* (GKB: 53)

çöngül “Derinlik”

¹¹ Bu tespit, 9. Masal’ın başlığı olduğu için metin içi örnek verilememiştir.

Düşününün **cöngülünden** sıyrılıyordu... Yanıbaşında kopan bir tangirtıyla yerinden sıçradı. (GKB: 40)

emik “İçe göçmüş, içe çökmüş”

İki yanında da kocamış yüzler, çökmüş göğüslere doğru sarkmış kar saçlı kafaların buruş buruş yüzleri anlamsızca gülümsüyordu, **emik** avurtları, dişsiz ağızlarıyla; çukura kaçmış dalgın gözleri, adamın gözlerinin içine içine bakar gibiydi. (GKB: 44)

kar “Ağarmış, beyaz”

Karasu, atmosferik bir olay olan *karın* rengini, bir renk adı olarak kullanmıştır.

İki yanında da kocamış yüzler, çökmüş göğüslere doğru sarkmış **kar** saçlı kafaların buruş buruş yüzleri anlamsızca gülümsüyordu, (GKB: 44)

kavkı “Deniz kabuğu”

GTS’de sözcük “kabuk” olarak anlamlandırılmıştır. Sözcükle ilgili herhangi bir örneğin de olmaması sebebiyle sözcük, bu başlık altında değerlendirilmiştir (sozluk.gov.tr).

Denizsiz kalmamak için, gittiği her kıydan çakıllar, **kavkılar** taşırdı evine. (GKB: 33)

ölümlük “İdamlık”

Başkana uymamakla **ölümlük** bir suç işlediğinizi nasıl düşünmediniz? (GKB: 193)

us “Bilgisi, eğitimi, düşüncesi yüksek düzeyde olan kimse¹²”

Yeni 'nin her zaman doğru olduğu, doğru da olduğu, bir zamanların seçkin **uslarınca**, neredeyse tartışılması gereksiz bir gerçeklik diye görülürdü. (GKB: 76)

2.6. Diyalektik Sapmalar

Ağızlarda yer alan dil öğelerinin edebî eserlerde yer alması, diyalektik sapmaların konu alanını oluşturur. Leech (1991: 49), diyalektik sapmalara, nesir yazarlarının sıklıkla başvurduklarını belirtmiştir. Diyalektik sapmaların, GKB’de örneğine en çok başvuru ikinci sapma türü olması, bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Bu başlık altında GTS’de ağızlarda kullanıldığı bilgisi yer alan veya DS’de kayıtlı olan sözcükler değerlendirilmiştir¹³:

atlangıç “Atlama taşı”

Buraya gelesiyey, kayalar **atlangıç** gibi sıralanmıştı sanki, şimdi anlıyordu; çektiği güçlük bir şeycik değilmiş. (GKB: 96)

aymak “Dalgınlıktan ayılmak”

Ama işte o gece, böyle paylandıktan sonra, **aymıştı**. Kâğıtlardan ötürü değil de, ustasının öfkesinden ötürü. Nasıl da sezememişti o güne dek? (GKB: 116)

azmak “Bataklık, sazlık, su birikintisi”

Azmaclarda gırıldayan kurbağamsı yaratıklar görmüştü; bir bükün içinden fırlayıp tavşana benzer bir hayvanı kovalayan bir yaban kedisi görmüştü. (GKB: 196-197)

balkıma “Parlama, parıldama”

Sözcüğün ağızlardaki kullanımı, fiil şekli için bir diğer deyişle *-ma* isim-fiil ekini almamış şekli için belirtilmiştir.

Işık yok, ışıltı yok, **balkıma** yok. (GKB: 26)

¹² Sözcüğün anlamlandırılmasında *beyin* sözcüğünün GTS’deki anlamına başvurulmuştur (sozluk.gov.tr).

¹³ Sözcüklerle ilgili değerlendirilmelerde sozluk.gov.tr’ye başvurulmuştur.

cıgara “Sigara”

İçeriden çıkan **cıgara** dumanıdışarıdan gelecek linyit dumanını bastıracak denli çoktu. (GKB: 64)

cırnak “Yırtıcı hayvan tırnağı”

Abayı delip derisini kazıyan, etine geçen **cırnakları**, dişleri; bu yırtılma, delinme acısını abdalardan başkası bilemez; çünkü yarı cırboğa, yeri firavun faresi, tüyü pembeye çalar renkli, dişleriyle kemirgen, pençeleriyle etebur hayvanı kuşağının katları içinde taşıdığını gören yoktur daha. (GKB: 49)

corum “Balık akını”

O zaman, içtiği sulara tuz ekmeğe başlardı düşünde, gövdesinin bütün uzunluklarını mersin balıklarına, bütün yuvarlaklarını denizanelerine dönüştürür, yosun ormanlarında dolanır, dalıverirdi palamut **corumlarının** içine. (GKB: 34)

cimmek “Yıkanmak, banyo yapmak”

Artık kışlak, konar kalkar köylerde kışlamadığı, kat kat yünler, postlar giyinip at sırtında uyumadığı için, bir zamanların göçebesi, içilecek suyun ardında değildi artık; yıkanılacak, **cimilecek**, bakılacak suyun tadına varmıştı. (GKB: 124)

çokuşmak “Toplanmak, birikmek, üsüşmek, kalabalık etmek”

Arıları ansıyordu. Arıların çiçeklere **çokuşmasını...** (GKB: 102)

esim “Yelin esişi”

Dört yanı açık. Sığınacak yer yok bu durumda. Çünkü **esim** de yok. Yere doğru bastıran, küçkten ayaz var yalnız, firdolayı... (GKB: 49)

eslemek “Önem vermek, aldırış etmek”

Yengeç yemeğe de bayılırdım ayrıca; oysa kıyıda, oltamı atıp tuttuklarım, kaçırdıklarım, ya da “ne yapacaksın onu, at gene denize” sözlerini **esleyerek** iskelenin tahtasına bıraktıktan sonra bir fiskede denize geri verdiklerim, yavru çağanozlar olurdu her zaman... (GKB: 76)

gevmek “Ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek”

Sessizce alıyor onu abdal, duvar boyunca uzanan sekiye oturup ağır ağır, **geve geve**, yemeğe başlıyor. (GKB: 51)

gezginci “Gezici”

Kimsenin görmediği şeyi ben nereden görecektim. Hem buralarda olsa, **gezgincilerden** işitilirdi. (GKB: 67)

ıımızganmak “Uyku ile uyanıklık arası bir durumda bulunmak”

Geldiği otobüs buralara yaklaşırken, yol yorgunluğundan olsa gerek, **ıımızgandığı** yerde, pazar yerinde yürüyen adamla yukarıdan bu adamın filmi çekti adama bölünmüştü. (GKB: 39)

ikircik “Kararsızlık”

Güneşli, ılık, ilkyaz koktu kokacak bir kış günüyle, onun dört gün ardından gelecek tipili, kürtünlerin iki üç karışı bulunduğu bir kış günü arasındaki **ikircik...** (GKB: 17)

iyicene “Tam olarak, adamakıllı”

İyicene yanmış, büsbütün esmerleşmişti zaten güneşli derileri. (GKB: 126)

kanıkmak “Kanmak, gönlü kanmak”

*Korktuklarının başlarına gelmeyeceğine yavaş yavaş **kanıkmağa** başladıkları bir sırada (ne var ki, böyle bir **kanıkmanın** ancak şimdi farkına varabiliyorlardı) uslarının köşesinden geçirmedikleri bir şeyle karşılaşıyorlardı. (GKB: 148-149)*

kayran “Alan”

*Biraz yürüdükten sonra da birden kocaman bir **kayrana** vardım. (GKB: 84)*

kelli “Sonra”

*Böyle düşünmeli bundan **kelli**. (GKB: 199)*

kırgın “Toptan öldürme, kırıp geçirme”

*Birkaç saat sonra da, **kırgın** başlayacak. ... Kıyıya vuracak daha da sonra bu balıklar, güçlükten hoşandıklarını söyleseler bile kolay avları kaçırmayanların kepçelerine, kovalarına dolup kalmak üzere... (GKB: 19)*

kışlak “Kışın oruların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer”

*Artık **kışlak**, konar kalkar köylerde kışlamadığı, kat kat yünler, postlar giyininip at sırtında uyumadığı için, bir zamanların göçebesi, içilecek suyun ardında değildi artık; yıkanılacak, çimilecek, bakılacak suyun tadına varmıştı. (GKB: 124)*

kösnü “Şehvet”

*Kalkanlarını sıkı sıkı göğüslerine bastırır, kargılarını taş gibi kollarla tutarken, içlerinde birikmiş **kösnüye** ansızın uyanan gencecik, gürbüz insanlar. (GKB: 206-207)*

kürtün “Rüzgârın etkisiyle kuytu yerlere toplanmış kar yağını”

*Güneşli, ılık, ilkyaz koktu kokacak bir kış günüyle, onun dört gün ardından gelecek tipili, **kürtünlerin** iki üç karışı bulduğu bir kış günü arasındaki ikircik... (GKB: 17)*

pohpohlamak “Birini, yüzüne karşı gereğinden çok övmek”

*Derler ki, senin burcundakiler, birileri kendilerini korusun isterler; korusun, kayırsın, **pohpohlasın...** (GKB: 79)*

savut “Tabanca, silah”

*Onların başka yerlerinde bir gücü, bir **savutu**, ya da bir dikenleri var ama ben yerini çıkaramadım... (GKB: 69)*

somak “Hayvanlarda yüzün çıkıntılı ve az çok sivri olan ön bölümü”

*Kumaşın tozlu katları içinde bir **somak** uzandı, iki yanından da birer pençe. (GKB: 51)*

tor “Ürkek, çekingen”

*Orfinoz -ne orfoz, ne orkinoz olan balık; balıkçının her attığı oltayla gelmesini umduğu ama bugüne dek bir kez bile oltasına takılmamış, hiç bilmediği, yaşamı boyunca görmediği, işitmediği balık- olsa olsa, yolunu şaşırılmış, genç, toy, **tor**, torlak bir yaratık. (GKB: 20)*

yanıkmak “Yakınmak”

*İnsanlarla birlikte işler de artıyor, işsizlikten ya da iş çokluğundan **yanıkan** çıkmıyordu. (GKB: 138)*

yedmek “Çekerek peşinden götürmek, yedeğinde götürmek”

*Sayırsız parmaklı olduğu için, orfinozu da, balıkçıyı da, istediği yere sürükleyen, balıkla balıkçıyı ayrı ayrı **yeden**, kimi zaman birine, kimi zamam da öbürüne yüz verir gözüken. (GKB: 17)*

yıldırımak “Parıldamak”

*Kaçsa kaldırımdan caddeye iner, o saatte, boş buldukları yoldan **yıldırarak** geçen arabalardan birinin altında kalırdı.* (GKB: 60)

yıvışık “Islak, kaygan, yapışkan olan”

*Kandı bu sıvışan, herhalde. Sıcaktı, **yıvışıktı**, akıyordu; alnının o çok acıyan yerinden akıyordu.* (GKB: 102)

yolak “Patika”

*Hızla uzaklaşıyorum köyden, dikçe **yolağa** saparak.* (GKB: 200)

yoldam “Kural, yöntem”

*Gerçekliği, gerçeklik bellediğimizi, onun sözü, onun **yoldamıyla** yazıya ne ölçüde aktarabildim?* (GKB: 231)

Sonuç:

1950 Kuşağı Öykücülerinden olan ve birçok anlatım tekniğini eserlerinde uygulayan Bilge Karasu, 1979 yılında yayımladığı *Göçmüş Kediler Bahçesi* (GKB) adlı öykü kitabında kullandığı dil ile kendine has bir üslup oluşturmuştur. Söz konusu öykü kitabıyla, varoluşçuluktan gelen bir etkiyle *bireysellik* ve *yenilik arayışı* felsefesinin zorlanması gerektiğini gösterir.

Karasu, eserlerinde yabancı kökenli sözcükler yerine Türkçe kökenli sözcükler kullanmayı tercih eden, konuştuğu ve yazdığı dilin nereden geldiğine kayıtsız kalmayan, dilin söz varlığına katkı sunmayı bir görev olarak gören bilinçli bir dil kullanıcısıdır. Dil sapmaları üzerinden bir kavrama ihtiyaç duyduğunda bunun için sık sık tarihî lehçelere ve ağızların söz varlığına başvurduğunu, yeni sözcükler türettiğini, sözcüklere yeni anlamlar kazandırdığını, sözcüklerin ses ve yazım özelliklerinde değişiklikler yaptığını dikkate sunar. Bu noktada GKB’de dil sapmaları ile ilgili bulgu ve değerlendirmeler şu şekilde özetlenebilir:

GKB’de tespit edilen sapmalar; *sözcüksel*, *ses bilgisel (fonolojik)*, *şekil bilgisel (morfolojik)*, *yazımsal*, *anlamsal* ve *diyalektik sapmalar* başlıkları altında incelenmiştir. Bu başlıklar içerisinde en çok başvurulan sözcüksel sapmalardır ve 70 adet örnek tespit edilmiştir. *Sözcüksel sapmalar* kendi içerisinde önce arkaik sözcük kullanımı ve Bilge Karasu tarafından türetilmiş sözcükler olarak iki alt başlıkta ele alınmıştır. Daha sonra Bilge Karasu’nun türettiği sözcükler, sözcüklerin yapısal özellikleri göz önüne alınarak türemiş ve birleşik sözcükler olarak ikiye ayrılmıştır. *Sözcüksel sapmalar* başlığından sonra en çok örneğe sahip ikinci sapma türü olan *diyalektik sapmalar*dır. Bu sapma türü, Bilge Karasu’nun Türkçeye olan hakimiyetinin ve dili kullanma yeteneğinin bir göstergesidir.

Karasu’nun dil sapmasında özellikle birleşik sözcük türetme konusunda analojiye sık sık başvurmuş olması dikkat çekicidir. İlk unsur için yabancı dillerden alınmış sözcükler yerine onların Türkçe karşılığını kullandığı pek çok örnek vardır. Bunu, kullanım sıklığı az olan Türkçe sözcüğün kullanım sıklığını artırmak, kullanım sıklığı fazla olan yabancı kökenli sözcüğün kullanım sıklığını azaltmak veya ilgiyi Türkçe olan sözcük üzerinde toplamak için yapmış olabilir. Diğer analoji örneklerinde ise ya sözcüğün geçtiği yakınındaki sözcükle ya da söz varlığında bulunan ses bilgisel, şekil bilgisel veya anlam bilimsel yakınlığı olan bir sözcükle benzerlik kurduğu görülmüştür. Her iki dil sapmasında da yeni söz varlığı öğesinin daha az yadınlanması için toplumun belleğindeki hazır kalıpları ve/veya ona yakın olanları tercih ettiği tespit edilmiştir.

Toplam	Sözcüksel Sapmalar			Ses Bilgisel (Fonolojik) Sapmalar	Şekil Bilgisel (Morfolojik) Sapmalar	Yazımsal Sapmalar	Anlamsal Sapmalar	Diyalektik Sapmalar
	Arkaik Sözcük Kullanımı	Bilge Karasu Tarafından Türetilmiş Sözcükler						
		Türetilmiş Sözcükler	Birleşik Sözcükler					
		29	31					
10	60		11	1	7	7	33	
Genel Toplam	129							

Tablo 1: GKB'deki Dil Sapmalarının Sayısal Değerleri

Kısaltmalar:

DLT: Dîvânü Lugâti't-Türk

DS: Derleme Sözlüğü (sozluk.gov.tr)

EDPT: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish

EUTS: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü

GKB: Göçmüş Kediler Bahçesi

GTS: Güncel Türkçe Sözlük (sozluk.gov.tr)

STT: Standart Türkiye Türkçesi

TETTL: Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati

TS: Tarama Sözlüğü (sozluk.gov.tr)

TTKBS: Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

Kaynakça

Ahanov, K. (2021). *Dilbilimin Esasları* (Akt. Murat Ceritoğlu), Ankara: TDK Yayınları.

Aksan, D. (1999). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Engin Yayınevi.

Balcı, M. (2016). "Necati Cumalı'nın Dila Hanım Kitabında Dil ve Üslup", *Avrasya Etüdüleri*, S. 50(2), s. 491-506.

Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: TDK Yayınları (EUTS).

Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Clarendon Press (EDPT).

Çelik, A. (2015). "Nilgün Marmara'nın Şiirlerinde Dil Sapmaları", *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 1(1), s. 76-91.

Çetin, N. (2004). *Şiir Çözümleme Yöntemi* (3. Baskı). Ankara: Öncü Basımevi.

Demir, D. Ö.; Kılıç, A. (2014). "Murat Menteş'in Dublörün Dilemması Adlı Romanında Dil Sapmaları", *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, S. 12, s. 47-56.

Deniz, S. (2021a). "Âşık Veysel'in Şiirlerinde Dil Sapmaları", *Farabi Felsefe ve Din Bilimleri Dergisi*, S. 2, s. 46-62.

Deniz, S. (2021b). "Abdurrahim Karakoç'un Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar Üzerine", *Farabi Felsefe ve Din Bilimleri Dergisi*, S. 3, s. 46-56.

- Dinçer, A. (2004). “Âşık Veysel’in Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar”. *TÜBAR*, S. 15, s. 231-242.
- Eliuz, Ü.; Şişman, G. (2021). “Bilge Karasu Öykülerinde Yabancılaşma”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (TÜRKDED)*, S. 2, s. 35-52.
- Ercilasun, A. B. (2020). *Kars İli Ağzları -Ses Bilgisi-*, Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (2012). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım.
- Gökşen, E.; Akpınar, S. (2018). “Sapma Ekseninde Günlük Dil ve Şiir Dili Etkileşimi”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, S. 6(13), s. 432-442.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* (C. 1-2), Ankara: TDK Yayınları (TTKBS).
- Günay, D. (2007). *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual.
- Gürbilek, N. (2023). “Türkçenin Karasu Lehçesi”, *Örme biçimleri bir ters bir düz fragmanlar*, ed. Gürbilek, N. (s. 67-80), İstanbul: Metis Yayınları.
- İlhan, N. (2018). “Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk)”, *Batı Edebiyatında Akımlar*, ed. Yivli, O., Ankara: Günce Yayınları.
- Kanter, M. F. (2019). “Bilge Karasu”. *TEİS*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/karasu-bilge> erişim tarihi: 10.10.2024.
- Karaağaç, G. (2013). *Anlam (Anlam Bilimi ve İletişim)*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karaağaç, G. (2022). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Karasu, B. (2013). “İletişimin Güçlükleri Üzerine Yerli Yersiz Sözler”, *Ne Kitapsız Ne Kedisiz Denemeler I*, ed. Karasu, B., İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Karasu, B. (2020). *Göçmüş Kediler Bahçesi*, İstanbul: Metis Yayınları (GKB).
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Kul, E. (2008). “Şiir Dilinde Sapmalar ve Bir Uygulama”. *e-Journal of New World Sciences Academy*, C. 3, S. 3, s. 373-389.
- Leech, G. N. (1991). *A Linguistic Guide to English Poetry*, London and New York: Longman Group.
- Ölçücü, H. Ç.; Tınkır, O. (2022). “Oruç Aruoba Şiirinde Dilin Merkezinin Parçalanması: Dil Sapmaları ve Epistemolojik Temelleri”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 23(42), s. 467-493. DOI: 10.21550/sosbilder.941425.
- Özbek Arslan, N. (2023). “Hermeneutik Felsefe Ekseninde Derviş Şemsî’nin Deh Murg Mesnevisini Yorumlama Denemesi”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 33, s. 55-71.
- Özünü, Ü. (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*, İstanbul: Multilingual.
- Steiner, G. (2003). “Şimdiki Heidegger”, *Heidegger*, çev. Süleyman Sahra, Ankara: Hece Yayınları
- Tietze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati* (C. 1), İstanbul: Simurg Kitapçılık, Yayıncılık ve Dağıtım (TETTL).
- Tietze, A. (2019). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, ed. Nurettin Demir, Emine Yılmaz (C. 7-8), Ankara: TÜBA (TETTL).
- Tosun, N. (2018). “Bilge Karasu / İmgesel Öyküler”, *Öykümüzün Kırk Kapısı*, e. Tosun, N. İstanbul: Dedalus Kitap.
- Tosun, N. (2023). “Varoluşçuluk-Absürt-1950 Kuşağı”, *Öykü Terimleri Sözlüğü*, ed., Tosun, N., İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Tunalı, İ. (1987). *Aristoteles Poetika*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- TDK. sozluk.gov.tr. Erişim tarihi: 05.04.2024-08. 04.2024.